

מערך למנחה - בית מדרש

[והגדת לבנך ביום ההוא לאמור]

רקע

דף לימוד זה מזמן דיון סביב חינוך לערכים. הלומדים יכולים לנווט דרך המקורות השונים ולבחור את תתי הסוגיות שמעניינות אותם, שכן הנושא רחב. הדף פותח בסמוך לחג הפסח ועל כן הפתיח והסיום קשורים באופן ישיר להגדה, יחד עם זאת בשל מרכזיותו של חובת 'והגדת לבנך' וההקשר החינוכי המובהק - אין ספק כי זה עשוי להתאים לאורך כל השנה וחשוב ולדון בנושא שוב ושוב.

יעדים

1. סוגיות מרכזיות לבית המדרש: (סביב איזו שאלה רצינו להפך איזונים...)

- חינוך לערכים – זיהוי המקומות/המצבים שבהם זה הכי מאתגר
- חינוך לערכים – איך מחליטים איזה ערכים?
- חינוך לערכים – איך בכלל ניתן להנחיל ערכים?

2. שדות חינוכיים שניתן לקדם באמצעות בית המדרש:

- שמים
- קהילה
- יצוג שלמות הורית

מתווה בית המדרש [הצעה]

סבב פתיחה

ארבעה בנים – מי לדעתך הבן הכי "מרתק" או הכי "מאתגר" או שזה אתה מוצא הכי אומר "אמפטיה" אליו?

לימוד טקסטים:

1.

משימת הסיפור הבין-דורי אינה משימה פשוטה. המבוגר והצעיר שונים זה מזה, ולא קל להעביר מסר לדור הבא שגדל במציאות אחרת...

החכם והרשע מגיעים לסדר עם מטען רגשי מסוים: זה מגלה עניין וזה מתנכר. החכם מתחבר לעולם הערכים ואף מנסה להתעמק בו. הרשע מוציא עצמו מעולם הערכים המקובל, אולי מפני שיש לו עולם ערכי אחר. לעומתם, התם מגיע לסדר ללא דעות קדומות ואולי עם מעט סקרנות לגבי הערכים המוצעים, וזה שאינו יודע לשאול מגיע עם חוסר ידע ואדישות לגבי השתייכותו לעולם הערכים המקובל...

שאלות לדיון

- אולי האחריות על חוסר היכולת של הילד תלויה בהוריו ובמחנכיו?
- בהנחה שמשימת "והגדת לבנך" היא לייצר שייכות וחילוקי-לעולם ערכיים מסויים – מי מהבנים דורש יותר זמן ומאמץ?

2.

על מה בנוי החינוך המקובל בכלל ו"החינוך לערכים" במיוחד? על ההנחה שיתכן שמישהו מבחוץ יהיה ממונה על מה שמתרחש בפנימו של אדם זולתו, ושרצונו של זה יוכל להיות מחייב את רצונו של זה; ושעל ידי לחץ מספיק יוכל אדם אחד להביא אדם אחר לידי-כך שהדבר המבוקש ממנו גם יתקיים בו. האם יש שחר לציפייה זו? האם היא גם מתממשת בפועל באדם, בלי לעוות את טיבו ואת טבעו? זה מצד אחד. ומצד שני: האם מותר לאדם אחד לבוא מבחוץ ולנסות להתערב לו לאדם אחר מפנימו? כגון, לקחת מטרות חיצוניות ולשימן לפניו כאילו הן משאלותיו הפנימיות של הלה? ולשם מה לעשות כך? מי ביקש זאת ובשם מה? (עמ' 11-12)

...

"אף-על-פי-כן, ולאחר כל הדברים האלה, בין ארבעת המשפטים הקובעים בתמצית כי:

צריך לחנך לערכים וגם אפשר

צריך לחנך לערכים אבל אי אפשר

אפשר לחנך לערכים אבל לא צריך

לא צריך לחנך לערכים וגם אי-אפשר

נראה לפי כל האמור כי המשפט האחרון, ככל שנתלבט בו, ואפילו ככל שנדאב על כך, אומר אמת אנושית.

וככל אמת, אף על פי שהיא מעציבה, היא משחררת ופותחת אופקים"

שאלות לדיון

- האם החניכיים שלנו מונעים מאלו ערכים כלהו?
- האם מותר לחנך לערכים? כיצד נדע שאנחנו מחנכים לערכים הנכונים?
- אם היינו יכולים באופן מלאכותי לתת לכל חניך שנכנס פסגרי הקהילה קפסולה/זריקה מרוכזת יש בה את הערכים השלובים לנו – האם היינו עושים את זה?
- מה לגבי ערכים הנוגדים ערכים שאתם החניכים הניצו מהבית?

ומגוונים ככל האפשר, כדי שמתוך הכרתם, הבנתם ושיקולם יוכל למצוא את דרכו לפי ראות עיניו ועל אחריותו. אולם דרך זו של חינוך ניטרלי היא מסוכנת, וספקות רבים מתעוררים לגביה. חינוך ניטרלי כזה אפשרי רק בתנאי שהחניכים יהיו בעלי בגרות אינטלקטואלית ואמוציונאלית מספקת. לכן איננו מתאים לגיל הצעיר. ייתכן ולגבי גיל ההתבגרות יש לדרך זו ערך מעורר ומחנך. אך ילדים זקוקים לביטחון פנימי, וזה לא ייווצר אלא על יסוד מערכת ערכים מוסכמת ובלתי מעורערת. אם החינוך הסדיר, הניתן במשפחה ובבית הספר, אינו מעז להעניק לילדים מערכת ערכים קבועה, יחדרו לתוך החלל הריק שהשאיר בנפשות הצעירים, חסרי הבגרות והעצמאות השכלית, גורמי השפעה אחרים שיהיו פחות אחראיים וימלאו אותו בערכיהם הבלתי רצויים.

דווקא התקופה המודרנית, שבה נתערעה סמכותם של ערכי מסורת מקובלים הוכיחה את הסכנות הצפויות לדור נבון וחסר נורמות קבועות... נתגלה במאבק בין המדינות הדמוקרטיות-הליברליות הנבוכות לבין המדינות הטוטליטריות, המאוחדות והמלוכדות ע"י מסכת ערכים מגובשת, מה רב כוחם של ערכים ואידיאלים משותפים כגורם מכריע לליכודה הפנימי של החברה ולהפעלת כל אבריה במאמץ משותף. כך הסתבר לדורנו, כי שום חברה אינה יכולה להרשות לעצמה בתנאים המודרניים ויתור על חינוך לערכים מחייבים. (מתוך הרצאה בכנס לבעיות הילד והנוער לזכר הנרייטה סאלד, ירושלים, פברואר 9119)

עאלות לדיון

- מה דעתכם – חינוך ניטרלי או חינוך ערכי מאוקד ואכונן?
- האם יצירת רשימת ערכים קולקטיבית היא נכונה או ככלל אפשרית?
- איך בקהילה שלנו אנחנו יכולים לייצר אמנה משותפת?

"יש בי רתיעה מסטריאוטיפים. מהדבקת תוויות. לכן אומר: כנגד ארבעה בנים שיש בכל בן, ארבעה קולות שיש בכל אישיות – דיברה התורה. בכל בן יש את החכם שבו, הרשע, הטיפש, ושאינו יודע לשאול. צירוף מיוחד של קולות ומרכיבים מונח ביסוד כל אחד מאיתנו. ויש, כך אני מאמין, בכוח המעשה החינוכי לשנות את המאזן הפנימי שביניהם" (יריב בן אהרון, סופר)

סיכום קצר: אנחנו פועלים אצל החניכים שלנו התנהגויות שונות שמבטאות ערכים שונים (חיוניים או שליליים, בעיניים). לעיתים קרובות אנחנו בטעות גם מתייחסים את החניכים בעל המצבים שלהם. אחת הדרכים להנחיל ערכים היא על-ידי יצירת הזדמנויות בהן החניך נדרש לעסוק, להתאמת עם ערכים שמתגלים זה בזה ול"לזקק צבת בכסא". אחת המשימות הכי משמעותיות בעבודה שלנו היא יצירת הפרת איזונים אצל כל חניך – הזדמנות אישית בשבילו לבחון צמדות ורצונות, להיחשף לצולמות נוספים ומתוך כך לבחור לצד אחד את הערכים שיוביאו אותו.